

Сабина Ј. Халупка Решетар<sup>1</sup>, Гордана С. Лалић Крстин<sup>2</sup>  
Филозофски факултет, Нови Сад

## РАЗУМЕВАЊЕ СЛИВЕНИЦА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ<sup>3</sup>

У раду се посматра у којој мери су испитаници различитог узраста, степена образовања и знања енглеског језика способни да успешно реконструишу основе од којих су настале неке сливенице у српском језику, и то прво у изолацији, а потом и у реченичном контексту. Резултати истраживања, спроведеног у основним школама, средњим школама и на факултету, како са ученицима и студентима којима је енглески језик први страни језик, тако и са онима којима то није, потврђују постојање директне корелације између наведених фактора и разумевања сливеница, те указују на веома ниску свест о творбеним елементима али висок степен језичке креативности код испитаника.

**Кључне речи:** творба речи, сливање, сливенице, основа, тумачење

### 1. Уводна разматрања: сливање у српском језику

Сливенице су производ једног новог творбеног поступка у српском језику, сливања, који је у овом језику први уочио и описао Бугарски (2001a). Он овај поступак дефинише као сливање двеју речи или њихових делова у нову целину, често али не и обавезно мотивисано преклапањем њихових формалних сегмената (2006: 189) при чему елементи који у творби учествују не морају имати морфемски статус, као нпр. у *хамбурџиница*, *кафуђино*, *чедовишиће*, *чоколадинсџивен*, *глокални*, *џрађе*, итд. У сваком од ових примера могу се препознати делови основа од којих су сливенице настале (*хамбурџерија* и *бурџиница*; *кафа* и *кајуђино*; *чедо* и *чудовишиће*; те *чоколада* и *јединсџивен*), чак и онда када делови основе који су сачувани у сливеници немају морфемски статус (*гло-* у *глокални*, *џра-* и *-ђе* у *џрађе* и слично).

1 Електронска адреса: halupka.resetar@ff.uns.ac.rs

2 Електронска адреса: glalic1@yahoo.com

3 Нешто краћа верзија овог рада изложена је на Међународном конгресу *Примењена лингвистика данас: између теорије и праксе*, одржаном на Филозофском факултету у Новом Саду, 31. октобра – 1. новембра 2009. године. Овом приликом желимо да се захвалимо публици на коментарима. Штампана верзија овог рада настала је у оквиру пројекта бр. 178002 Министарства Републике Србије за науку и технолошки развој, *Језици и културе у времену и простору*.

Овакве творенице производ су социолингвистички мотивисаног процеса творбе речи, обележене су регистарски и социолекатски и најчешће (мада не искључиво) се јављају у следећим областима живота:

- рекламе и рекламни слогани (*Фрикомбинујше!*, *Јоџоог*)
- наслови
  - књига (*Превесеји*, *Сумореске*)
  - емисија на телевизији и радију (*Дезоари*, *Шокументџарци*)
  - дечјих установа, игара и емисија (*Смехурићи*, *Школимџи-јага*)
  - изложби и уметничких пројеката (*Терраџорија*, *Некросџекџива*)
- политички дискурс (*Слобинџор*, *ДЕПОСлушан*)
- омладински жаргон (*брукаџично*, *сморфолоџија*), и слично.

У српском језику сливање је још увек релативно нов поступак (у 2. издању *Жарџона*, Бугарски има 470 оваквих речи, али је списак данас, неколико године касније, свакако дужи) и још увек је маргиналног статуса. Но, како ове речи, услед своје ограничене употребе нису део свакодневног вокабулара, а овај творбени поступак није укључен у наставне планове и програме, циљ овог рада био је да се истражи како ће неко ко се с таквом речи први пут сусретне да је интерпретира у морфолошком смислу, тј. колико ће успешан бити у решавању ових, како их Бугарски (2009: 217) с правом назива, лексичких скривалица.

## 2. Почетне хипотезе

Будући да су сливенице релативно нова појава у српском језику и да се, вероватно по узору на енглески језик, те „са ширим укључивањем овог друштва у токове савременог живота, експериментисање речима у циљу привлачења пажње јавности на поједине институције, производе, услуге и слично уврежило [се] и међу нама“ (Бугарски 2009: 218), па је сливеница све више, а творбени модели различити, почетне хипотезе биле су следеће:

- (1) Услед губитка фонолошког материјала у процесу сливања двеју основа, тешко је интерпретирати и значење и етимологију новонастале речи. Но, у овом раду неће се истраживати (ни намеравано ни протумачено) значење сливеница, већ само њихова етимологија, тј. основе од којих је сливеница настала.
- (2) Управо због тога што се у процесу сливања често спајају делови речи, а не нужно (чак, ретко) морфеме, основе од којих је сливеница настала често је тешко препознати у изолацији али се вероватноћа њихове идентификације повећава додавањем контекста.
- (3) Узраст и образовање испитаника директно корелира са способношћу да се сливенице успешно протумаче, једним делом услед искуства, а другим делом услед изложености творбеним поступцима у српском језику али и у другим језицима.

- (4) Како су сливенице у српском језику највероватније настале по узору на енглески, и то у протеклих двадесетак година, када се у српском језику и бележи највећи прилив позајмљеница (махом неоправдано преузетих, в. Прћић 2005), знање енглеског језика може допринети успешнијем структурном декодирању сливеница јер изложеност том творбеном поступку (у енглеском језику) олакшава декодирање сливеница у српском и тако долази до позитивног трансфера.

У циљу потврђивања ових хипотеза спроведено је истраживање које детаљно описујемо у наредном одељку.

### 3. Методологија истраживања

Корпус на коме се заснива истраживање једним делом чине лексеме преузете из Бугарског (2006) и Лалић-Крстин и Халупка-Решетар (2007), те новоприкупљене сливенице, од којих је за потребе овог истраживања изабрано тридесет политички необојених лексема које нису опцене, нити имају сексуалну асоцијацију, нису рекламни слогани, нити властито име (нпр. неког производа). Разлог због којег су потоње две поткатогеорије искључене јесте тај што је претпоставка да испитаници овакве сливенице већ препознају, вероватно им је познат и референт, па би лако били у стању да идентификују основе од којих су овакве сливенице настале.

У истраживању су се користила два упитника. Први упитник садржао је уводна питања везана за узраст, пол, образовање и године учења енглеског језика. Након овога, уследило је упутство за задатак, формулисано на следећи начин:

*Од којих речи мислите да су настале следеће речи? Молимо Вас да у наставку сваке задате речи допишите изворне речи на начин приказан у следећем примеру:*

ЗИМОЋА   ЗИМА + ХЛАДНОЋА

Испитаницима је предочен попис од тридесет сливеница у изолацији, а њихов задатак је, дакле, био да кажу од којих основа мисле да је новонастала реч произашла. Сливенице које смо дали биле су следеће: *бламборд, чедовишће, краћанин, кришлак, мобизода, ђубријера, еколошкино, куВаријације, расФордаја, грамашиоломија, афокризам, бабаријум, Бевизија, босоглав, џезоари, фиџуар, сјекшаклук, глокални, кешовина, мобилнизација, тракејинг, писки, рокументи, спонзоришће, шанксонијер, шарлајински, ускрикнути, шкриланђанин, квариишћ, и прагње.*

Након попуњавања првог упитника, он се узимао од испитаника и даван им је други упитник, са истих тридесет сливеница, поређаних истим редоследом, али је сада свака сливеница била дата у реченичном контексту. Где год је било могуће, у другом упитнику су кориштене аутентичне, понекад само незнатно адаптиране реченице. У мањем броју случајева, када се до аутентичних реченица није могло доћи, биле су дате пажљиво смишљене реченице које илуструју типичну употребу дате сливенице

али је не дефинишу. Неки од примера, сада у контексту, дајемо у наставку, заједно са упутством за овај задатак:

*Молимо Вас да овај пут на основу реченица наведете од којих речи мислите да су настале речи написане полумасним словима.*

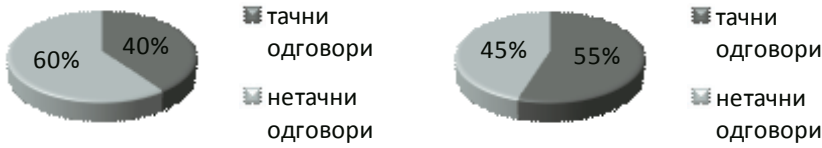
1. Онај **бламборд** још **стоји** на крову београдског Дома омладине.
2. Ово моје **чедовиште** још **става** и нема намеру да **устијаје**.
3. Ја бих слику **Крађанина**, који као бивши министар мажњава лову, **покачио** у све државне **установе**.
4. Перин **кршилак** је зрео за **мењање** – **мошор** је на **издаху**, лимарија **шрула**, а **шапацирунџ** одавно не **постоји**.
5. Свака двоминутна **мобизода** имаће **заилет** и **ликове** који се не **појављују** у ТВ серији.

Горе описан експеримент спроведен је у шест група испитаника: у по једном разреду две основне школе (једно одељење 7. разреда у О.Ш. „Јован Поповић“ и једно одељење 8. разреда у О.Ш. „Соња Маринковић“), једном одељењу 4. разреда гимназије „Исидора Секулић“ и неколико одељења 4. разреда Карловачке Гимназије, којима енглески није први страни језик, те у по једној групи студената 1. године (неанглиста) и студената 3. године англистике. Циљ оваквог избора испитаника био је да се провери да ли се може потврдити почетна хипотеза о знању енглеског језика као фактору који олакшава интерпретацију сливеница, али и да се истражи да ли и у којој мери узраст, образовање и контекст утичу на разумевање ових лексема.

#### 4. Резултати истраживања

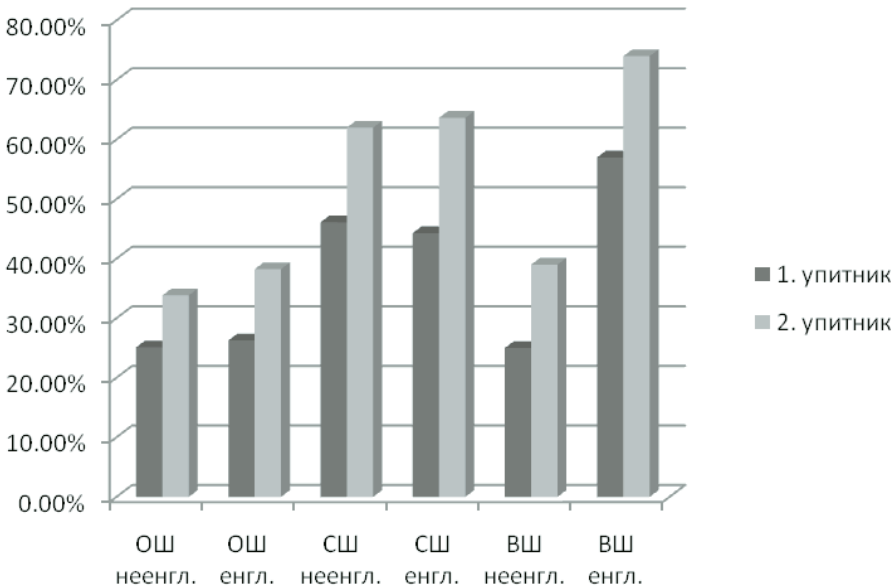
На основу података до којих се у оквиру овог истраживања дошло може се потврдити да је врло мали проценат успешног реконструисања основа, па самим тим и разумевања значења сливеница, иако се овај пут није узимала у обзир интерпретација значења сливеница. Будући да има случајева где се, услед губитка фонолошког, а самим тим и морфолошког материјала не може са сигурношћу реконструисати основа, у анализи података прихватили су се сви могући облици основа, и по форми и по садржини, нпр. код *еколоџично* се као прва основа прихватала и *еколоџија* и *еколошки* и *еколошко* али не и *логичко*, за шта нема формалног оправдања; код *Шкрпљанђанин* и *шкрпљ* и *шкрпљница* и *шкрпљаци*, али не и *Холанђанин* јер то није семантички оправдано. Такође ваља напоменути да се при анализи података у обзир узимала тачност обе основе и да су се прихватала само комплетна решења, тј. она која су укључила обе основе и у одговарајућем облику. На пример, прихватљивим одговором сматрало се *крадљивац/ крађа/ крашти + џрађанин* за *крађанин*, и *мобилни/ мобилна/ мобилно + мобилизација* за *мобилнизација*, али не и *\*боса + глава* за *босоглав* зато што друга основа не припада одговарајућој врсти речи, нити *\*мобилни/ мобилна/ мобилно + зација* јер *-ација* није ни основа ни суфикс у српском језику.

Следећи графикоци приказују укупну успешност тумачења сливеница:



Графикон 1. Укупна успешност тумачења сливеница без контекста (лево) и с контекстом (десно)

Улогу контекста, за који се претпостављало да ће помоћи при реконструисању основа донекле потврђује горњи графикон, иако је очекивање било да ће испитаници са већим успехом растумачити од којих је основа сливеница настала онда када је прочитају у контексту. Међутим, иако је контекст свима помогао, његово присуство имало је мањег утицаја него узраст и знање енглеског језика, што се може видети из следећег графика:

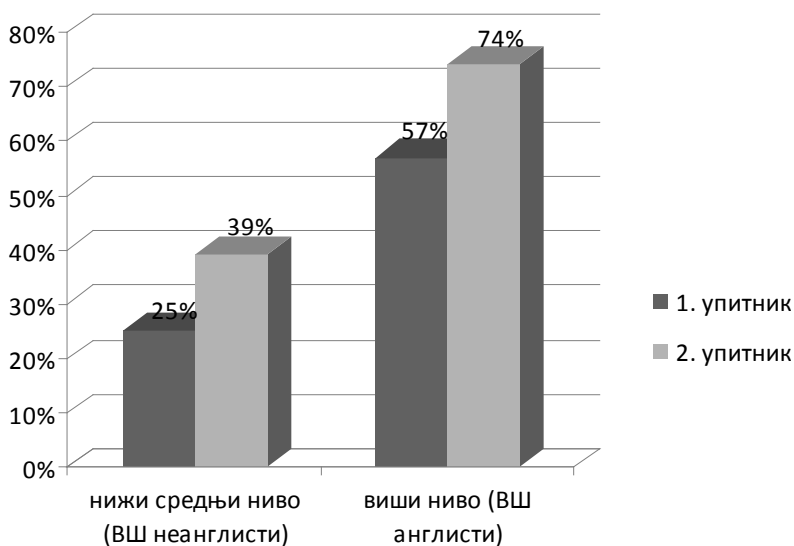


Графикон 2. Успешност тумачења сливеница по узрасту и знању енглеског језика

Као што је приказано на Графикону 2, узраст се не може одвојити од образовања у овом узорку испитаника, иако се јасно види како успеш-

ност расте с узрастом, односно степеном образовања. У оквиру основне и средње средње школе истраживање је споведено у по једном разреду у којем је енглески језик први страни језик и у једном у којем то није. Међутим, у данашње време, када велики број деце од веома раног узраста учи енглески језик у вртићу, приватној школи језика или на приватним часовима, године учења (што је такође требало попунити у 1. упитнику) не одражавају нужно степен знања, али се пошло од претпоставке да ђаци основне школе знају енглески мање добро него ђаци средње школе, уопштено говорећи. Средњошколци су остварили значајно бољи резултат од основношколаца и успешније су користили контекст да одгонетну основе, док је разлика између оних којима је енглески језик први страни и оних којима је други, минимална, и у основношколском и у средњошколском узрасту.

Најзанимљивији резултати који се огледају у графикаону су ипак они који су везани за разумевање сливеница међу студентима. Значајни су због тога што се за ову групу испитаника располагало валидним подацима о нивоу знања енглеског језика измереном стандардизованим дијагностичким тестом (*Quick Placement Test: Paper and Pen Pack*. OUP). Студенти који не студирају енглески језик тестирани су на почетку академске године и сви који су учествовали у овом истраживању су на нивоу А2 (нижи средњи ниво или тзв. *pre-intermediate level*), што је знатно испод студената англистике, који су на нивоу Б2 или вишем. Резултати групе студената-неанглиста су у рангу резултата ученика основне школе, што говори у прилог томе да је варијабла знања енглеског језика још важнија од узраста. Графикон 3 и нумерички приказује резултате студената на оба теста:



Графикон 3. Упоредни приказ резултата студената-неанглиста (лево) и студената англистике (десно)

Дакле, од три испитивана фактора који доприносе успешности тумачења сливеница у српском језику (узраст, знање енглеског језика и контекст), на основу овог истраживања можемо закључити да је знање енглеског језика од највећег значаја.

## 5. Уочене тенденције

Анализирајући резултате истраживања уочене су још неке занимљиве појаве.

Најлакшим за декодирање показале су се сливенице *краћанин*, *чедо-вишиће*, и *еколоџично*, што је без сумње резултат високог степена преклапања основа (приказано подвлачењем у наредним примерима):

*краћа* + *граћанин*, *чедо* + *чудовишиће*, *еколоџија* + *логично*

Најтежи за декодирање били су *сјекшакулук*, *фиџуар*, *ђубријера*, вероватно услед великог губитка фонолошког материјала (обележеног заградама):

*ђубр(е) + (жарг)и(н)јера*, *фи(ћа) + (ја)џуар*

Код декодирања *ђубријере* други елемент се показао нарочито проблематичним па су често нуђени одговори попут *ривијера*, *каријера*, *баријера*, што је вероватно последица чињенице да је од прве основе у сливеници задржан само суфикс (који се јавља и у свим наведеним одговорима) па нема довољно морфофонолошких информација о томе о којој се основи заправо овде ради. Слична ситуација може се приметити и у случају сливенице *фиџуар*: док је друга основа, *јаџуар*, махом успешно реконструисана, прву основу било је теже препознати - *фића* је био тежак јер недостаје пола основе, а само *фи-* показало се недовољним за реконструкцију, а с друге стране, и због тога што се не производи више (у изворном облику) па га млађе генерације не познају. И код *сјекшакулук* је проблем, чини се, у томе што је од друге основе остао само суфикс *-лук*.

Контекст је највише помогао код препознавања основа у следећим примерима: *рокументии* (погрешан одговор са првог упитника исправљен је на другом упитнику у 63% случајева), *йиски* (50%), те *кришилак* (42%); а најмање код *сјекшакулук* (5%), *шанксонијер* (4%), и *босоџлав* (3%).

## 6. Завршна разматрања

Све почетне хипотезе су у великој мери потврђене. Уочено је да се узраст и образовање не могу посматрати независно у овом узорку испитаника али да они директно корелирају са успешношћу тумачења сливеница код основношколског и средњошколског узрасту. Код ове две групе испитаника није било могуће једнозначно одредити ниво знања енглеског језика, али међу студентима, где је знање измерено објективним мерилима, доказано је да је оно веома значајан фактор у интерпретацији сливеница у смислу препознавања основа од којих су оне настале.

Оно што изненађује јесте веома ниска свест испитаника о творбеним елементима. Овде дајемо само неколико примера који илуструју које



су елементе поједини ђаци или студенти сматрали могућим основама од којих су задате сливенице настале:

- а. *мракетинџ* < мрак + етинг
- б. *фиџуар* < фигура + ар
- в. *шарлајтински* < шар + латински
- г. *мобизода* < моб + епизода
- д. *кваријтеј* < кварт + арититет

У овде описаном истраживању доказано је и да преклапање елемената доприноси лакшем декодирању сливеница, док превелик губитак лексичког дела основе отежава декодирање. Другим речима, показало се да кад од друге основе остане само суфикс или пак суфикс и мали део основе, испитаници су били несигурни при избору праве основе, што је и очекивано, јер се у свести јављају све семантички мање или више могуће основе, као код *сјекћаклук*, где су се као друга основа јављале разна решења, од *кукавичлук* до *рајлук*.

Чињеница да су испитаници као одговоре нудили врло разнолика и маштовита решења илуструје висок степен језичке креативности у интерпретацији неологизама. Овде дајемо само нека решења које су испитаници понудили за сливенице *бабаријум*, *цезоари* и *сјекћаклук*:

- *бабаријум* [баба + акваријум]  
баба + оваријум/ хербаријум/ тераријум/ соларијум / планетаријум
- *цезоари* [цез+ мемоари]  
цез / цезва + писоари/ резервоари/ мисионари/ кулоари/ будоари/ репертоари
- *сјекћаклук* [спектакл + простаклук]  
спектакл + лукавлук/ безобразлук/ сељаклук/ ортаклук/ спрдаклук/ несташлук/ ратлук/ кукавичлук/ кукавлук/ мамурлук/ лоповлук/ кулук.

## Литература

- Бугарски 2001а: Р. Бугарски, Две речи у једној: лексичке скривалице, Нови Сад: *Језик данас*, 13, Нови Сад, 1-5.
- Бугарски 2001б: Р. Бугарски, *Лица језика: социолингвистичке шеме*, Београд: Библиотека XX век.
- Бугарски 2006: Р. Бугарски, *Жаргон: лингвистичка студија*, Београд: Библиотека XX век: Круг.
- Бугарски 2009: Р. Бугарски, *Нова лица језика: социолингвистичке шеме*, Београд: Библиотека XX век: Круг.
- Халушка-Решетар, Лалић-Крстин 2009: S. Halupka-Rešetar, G. Lalić-Krstin, *New blends in Serbian: typological and headedness-related issues*, Нови Сад: *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, XXXIV-1, Нови Сад, 115-124.



Лалић-Крстин, Халупка-Решетар 2007: Г. Лалић-Крстин, С. Халупка-Решетар, Нешто ново о новим сливеницама у српском језику, Београд: *Свети речи*, 23-24, Београд, 26-30.

*Quick Placement Test: Paper and Pen Pack*. Oxford: Oxford University Press, 2001.

**Sabina J. Halupka-Rešetar**

**Gordana S. Lalić-Krstin**

## **INTERPRETING BLENDS IN SERBIAN**

Summary

The present paper explores the extent to which age, education and knowledge of English may help ESL learners in successfully reconstructing the bases which served as input material for creating new blends in Serbian. In the first part of the test, the blends are presented in isolation, whereas in the second part they are used in (the original) sentential context.

The research was conducted in elementary schools, secondary schools and at university alike, both with pupils/students whose first foreign language is English (and have therefore been learning it since 3rd grade) and students who started learning English later (as a second foreign language). The results obtained confirm the existence of a direct correlation between the factors listed and the interpretation of blends and point to the subjects' limited awareness of word-formational elements in Serbian, but also to their high level of linguistic creativity.

*Key words:* word-formation, blending, blends, base, interpretation

*Примљен јануара 2012.*

*Прихваћен за штампу априла 2012.*